

Nr 33

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner om ändrade regler för valbarhet till kommuns styrelse och nämnder.

I de likalydande motionerna nr 389 i första kammaren av herrar *Thorsten Larsson* och *Harald Pettersson* och nr 468 i andra kammaren av herrar *Larsson* i Borrby och *Boo* hemställas, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag, syftande till att ändra de bestämmelser som reglerar medborgares valbarhet till kommunens styrelse och nämnder så, att personer genom flyttning i praktiken inte fräntas rätten att motta uppdrag inom den kommuns förvaltning vari han är bosatt och avlämnat uppgifter för mantalsskrivning».

Behandlingen av motionerna, vilka hänvisats till konstitutionsutskottet, har uppskjutits till innevarande höstsession.

Beträffande motiveringen får utskottet, i den mån redogörelse icke lämnas i det följande, hänvisa till motionerna.

Gällande rätt. Av betydelse för bedömningen av de frågor, som upptagits i förevarande motioner, är kommunallagarnas regler om valbarhet, behörighet, rösträtt, medlemskap i kommun och om val- och mandattider.

Om *valbarhet* till stads-, kommunal- och kyrkofullmäktige och till landsting stadgas i 7 § kommunallagen (KomL), 7 § kommunallagen för Stockholm (KomLSthm), 10 § lagen om församlingsstyrelse (LFS) och 8 § landstingslagen (LtL). De villkor, som i detta sammanhang är av betydelse, är desamma enligt samtliga dessa stadganden. Valbara är endast personer, som är både *boende* och *röstberättigade* inom resp. kommun, församling eller landstingskommun. För valbarhet till kommuns styrelse (kommunalnämnd, drätselkammare, stadskollegium, kyrkoråd och landstings förvaltningsutskott) gäller enligt 32, 47 och 48 §§ KomL, 45 § LFS och 43 § LtL samma villkor. Stadskollegiet i Stockholm utses enligt 31 § KomLSthm inom stadsfullmäktiges egen krets.

Om *behörighet* att inneha nämnda uppdrag stadgas i de angivna lagrummen — med avseende å stadskollegiet i Stockholm dock icke 31 § utan 32 § KomLSthm — att ledamot, som upphör att vara valbar, omedelbart skall frånträda sitt uppdrag.

Det krav på *rösträtt*, som sålunda gäller för såväl valbarhet som behörighet, innefattar, såvitt i detta sammanhang är av betydelse, jämlikt 6 §

KomL, 6 § KomLSthm, 9 § LFS och 7 § LtL krav att vara både *mantalskriven* och *uppförd i röstlängd* som röstberättigad inom resp. kommun, församling eller landstingskommun.

Medlemskap i kommun tillkommer enligt 2 § KomL och 2 § KomLSthm den som är mantalsskriven i kommunen eller, utan att vara där mantalsskriven, äger eller brukar fast egendom inom kommunen eller är där taxerad till allmän kommunalskatt. Medlem av landstingskommun är enligt 3 § LtL envar som är medlem av kommun inom landstingskommunens område. Medlemskapet i församling har icke reglerats i LFS. Som medlem i kommunalrättslig mening torde få anses dels envar inom församlingen röstberättigad, dels envar där kyrkoskriven, oberoende av mantalsskrivningen, dels ock envar som är skattskyldig till församlingen.

Om *val- och mandattider* innehåller kommunallagarna följande bestämmelser. Stads-, kommunal- och kyrkofullmäktiges samt landstingsledamöters mandattider börjar enligt 8 § KomL, 11 § LFS och 9 § LtL löpa den 1 januari året efter det, varunder valet förrättats. För stadsfullmäktige i Stockholm begynner emellertid mandatperioden enligt 8 § KomLSthm redan den 15 oktober valåret. Val till kommuns styrelse skall enligt 33, 47 och 48 §§ KomL och 46 § LFS förrättas i december månad året efter det, varunder fullmäktigval skett. Landsting skall enligt 44 § LtL välja förvaltningsutskott vid sitt lagtima möte året efter det, varunder landstingsval hållits. Mandatperioderna börjar enligt samtliga fyra sist angivna stadganden löpa den 1 januari året efter valåret. Alla de nu nämnda *valen, till såväl* beslutande församlingar som styrelser, gäller för fyra år. Stadskollegiet i Stockholm väljes emellertid enligt 33 § KomLSthm årligen vid stadsfullmäktiges första sammanträde under tjänstgöringsåret och gäller för tiden intill dess nytt val förrättats.

Vad nu antecknats har avsett beslutande kommunala församlingar samt kommuners styrelser. De föreliggande motionerna berör emellertid även s. k. *fakultativa nämnder*, dvs. sådana som enligt 44 § andra stycket KomL, 49 § andra stycket KomLSthm, 57 § 2 mom. LFS och 54 § andra stycket LtL må tillsättas för handhavande av särskilda förvaltnings- eller verkstälighetsbestyr inom området för den icke specialreglerade förvaltningen. Med avseende å valbarhet och behörighet gäller beträffande sådana nämnder enligt 45 § KomL, 51 § 1 mom. KomLSthm, 57 § 2 mom. LFS och 54 § tredje stycket LtL de förut angivna bestämmelserna i 32 § KomL, 7 § KomLSthm, 45 § LFS och 43 § LtL.

De angivna reglerna innebär, att ett samband föreligger mellan å ena sidan valbarhet och behörighet och å andra sidan rösträtt och medlemskap i kommun. Ingen är valbar eller behörig till ett kommunalt uppdrag, som ej är både medlem och röstberättigad i kommunen.

Reglerna medför, att en person, som flyttar från en kommun till en

annan, under en tid ej är valbar i någon kommun. I den kommun, varifrån han flyttat, förlorar han sin valbarhet och behörighet i och med flyttningen. Han uppfyller icke längre kravet på att vara faktiskt boende i kommunen. I den kommun åter, dit vederbörande flyttat, blir han icke valbar förrän han där blivit mantalsskriven och uppförd i röstlängd. Som en följd av att mantalsskrivningen avser förhållandena den 1 november och röstlängden, som bygger på mantalsskrivningen, är upprättad i juli månad, kan tiden av bristande valbarhet bli upp till omkring ett år och nio månader lång. Den som flyttar kort efter den 1 november blir icke valbar i den nya kommunen förrän i juli månad två år senare. Därest val till inflyttningskommunens styrelse skulle förrättas under denna mellantid, kan vederbörande ej ifrågakomma till val för den berörda fyraårsperioden. Med avseende å röst-rätten innebär reglerna, att en sådan person, om kommunalval inträffar under samma intervall, får avge sin röst i den kommun, varifrån han utflyttat, eftersom rösträtten ej är knuten till den faktiska bosättningen utan till röstlängden.

Historik. Det torde vara tillfyllest att här anteckna, att valbarheten i kommunallagstiftningen alltid varit sammanbunden med medlemskap och rösträtt. För de förändringar, som följt av de olika bestämmelser om kommunal rösträtt och folkbokföring, vilka gällt under skilda tider, lärer en redogörelse icke behöva lämnas i detta sammanhang.

Motionerna. De regler, som nu gäller för vinnande av valbarhet vid flyttning mellan kommuner, bör enligt motionärernas mening omprövas. Att valbarhet och behörighet bör förloras vid utflyttning från en kommun ifrågasättes icke men väl riktigheten i att valbarhet icke förvärvas i inflyttningskommunen förrän efter mantalsskrivning och uppförande i röstlängd. Motionärerna framhåller, att gällande bestämmelser är så utformade att en person vid flyttning från en kommun till en annan i vissa fall icke blir valbar i någon kommun för en hel valperiod. Den motivering, som kan finnas för en viss väntetid i inflyttningskommunen för att lära känna förhållandena där, är enligt motionärenas mening icke så stark, att den motiverar regler, som verkar på sådant sätt som de nuvarande. Särskilt framhålls, att en person, som avlämnat uppgifter för mantalsskrivning, bör vara valbar till kommunens styrelse och nämnder. Ett bevis bör kunna utfärdas för en nyinflyttad, som visar, att han ej är boende i någon annan kommun och att han avlämnat mantalsuppgifter. Ett interimistiskt fastställande av mantalsskrivningen bör kunna medföra valbarhet. Skulle tvist uppstå om mantalsskrivningen, skulle vederbörande vara skyldig att avgå från erhållet uppdrag, om inflyttningskommunen förlorade målet.

Röstlängdsutredningen. Den tidpunkt, då valbarhet vinnes efter inflyttning i en ny kommun, är alltså den då vederbörande uppförts i röstlängden

för kommunen, vilket enligt gällande regler om röstlängdsupprättande innebär i juli månad. Möjligheterna att tillbakaflytta denna tidpunkt är för närvarande föremål för utredning. Sålunda bemyndigades chefen för justitiedepartementet den 9 september innevarande år att tillkalla en utredningsman med uppdrag att utföra en undersökning rörande upprättande av röstlängd. Huvuduppgiften är enligt lämnade direktiv att utreda möjligheterna att före valtillfälle rätta fel, som förekommit i röstlängd. I samband med denna undersökning skall även prövas, om möjlighet finns att upprätta röstlängd tidigare än som nu sker, så att tiden för framställande av anmärkningar icke sammanfaller med den vanligaste semesterperioden. En reform i sistnämnda hänseende skulle tydligen på så sätt återverka på den fråga, som upptagits i förevarande motioner, att tiden av bristande valbarhet vid flyttning mellan kommuner minskades. Betydelsen skulle emellertid bli begränsad, då valbarheten till kommunens styrelse icke skulle påverkas med hänsyn till att dessa val förrättas i slutet av året.

Utskottet. Kommunallagarnas regler om valbarhet och behörighet tillvaratar flera synpunkter. Till en början följer därav, att ingen kan väljas till eller inneha ett kommunalt uppdrag utan att vara medlem och röstberättigad i kommunen. De medför vidare, att en nyinflyttad person icke blir valbar förrän efter viss tid, varunder han hinner förvärva den kännedom om kommunens angelägenheter, som är förutsättningen för fullgörande av ett kommunalt uppdrag och som den nyinflyttade endast i undantagsfall lär besitta. Anknytningen av valbarheten till röstlängden ger härutöver reglerna en önskvärd fasthet och enkelhet. Samtliga dessa synpunkter är enligt utskottets mening av sådan vikt, att de icke kan uppgivas.

Som motionärerna påpekat kan de gällande bestämmelserna i vissa situationer leda till att nyinflyttade personer får vänta längre tid, innan de kan väljas till kommunala uppdrag, än som i de enskilda fallen kan framstå som motiverat. Detta måste emellertid vara sällsynt. Det kan närmast förekomma, där en person inflyttat från en närbelägen kommun en kortare tid, normalt understigande ett år, innan val förrättas till kommunens styrelse. Författningsändringar, som skulle undanröja dylika olägenheter, skulle förutsätta djupgående reformer i regler, som är grundläggande för valbarhetsbestämmelserna, därest sådana hänsyn skall iakttagas, som utskottet enligt vad ovan sagts finner icke kunna åsidosättas. De fördelar, som skulle kunna vinnas, är enligt utskottets mening alltför ringa för att utgöra tillräckligt skäl för en utredning i ämnet. Utskottet hemställer därför,

att motionerna I: 389 och II: 468 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 18 november 1964

På konstitutionsutskottets vägnar:

BENGT ELMGREN

Närvarande:

från första kammaren: herrar Elmgren, Damström, fru Segerstedt Wiberg, herrar Sveningsson, Georg Pettersson, Dahlén och fröken Stenberg; samt

från andra kammaren: herrar von Friesen, Magnusson i Tumhult, Adamsson, Braconier*, Henningsson, fru Thunvall, herrar Andersson i Billingsfors, Andersson i Storfors, Wedén* och Larsson* i Borrby.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av fru *Segerstedt Wiberg*, herr *Dahlén*, fröken *Stenberg*, herrar *von Friesen*, *Magnusson* i Tumhult, *Braconier*, *Wedén* och *Larsson* i Borrby, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

Som framhålles i förevarande motioner kan kommunallagarnas bestämmelser om valbarhet i vissa fall leda till att nyinflyttade personer får vänta längre tid, innan de kan väljas till kommunala uppdrag, än som är sakligt motiverat. Detta följer av valbarhetens anknytning till röstlängden, vilken i sin tur bygger på mantalsskrivningen. Den som inflyttat efter den 1 november ett år, blir icke valbar förrän i juli månad andra året därefter. Skulle val till kommunens styrelse förrättas under mellantiden, innebär alltså gällande bestämmelser, att vederbörande ej är valbar för en hel fyraårsperiod.

Enligt utskottets mening bör en utredning komma till stånd rörande möjligheterna att undanröja de otillfredsställande verkningar, vartill gällande bestämmelser sålunda kan leda. Hur regler skall utformas, som tillgodoser det angivna syftet, är otvivelaktigt en vanskelig fråga. En möjlighet har anvisats av motionärerna, innebärande att valbarhet skulle vinnas genom ett interimistiskt fastställande av mantalsskrivningen. Även andra utvägar torde finnas, som innebär mindre långtgående reformer. Sålunda kunde det bl. a. övervägas att bygga den kommunala röstlängden på kyrkobokföringen och icke på mantalsskrivningen, en ordning varigenom det huvudsakliga syftet med motionerna skulle tillgodoses samtidigt som den otillfredsställande konsekvensen av gällande regler skulle undanröjas, att rösträtt vid allmänna kommunalval kan få utövas i en kommun, varifrån den röstberättigade varaktigt utflyttat. Utskottet hemställer sålunda,

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 389 och II: 468, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag, syftande till att bereda personer, som flyttat mellan kommuner, valbarhet till inflyttningskommunens styrelse och nämnder tidigare än kommunallagarnas gällande bestämmelser medger.